

Цветкова Юліанна Володимирівна

Концепції історичної та природно-правової шкіл у формуванні та перспективах розвитку романо-германської правової сім'ї

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку – К., 2009 – С. 143 - 145

Цветкова Юліанна Володимирівна

к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права
юридичного факультету КНУ ім. Т.Шевченка

Концепції історичної та природно-правової шкіл у формуванні та перспективах розвитку романо-германської правової сім'ї

Розвиток романо-германської або континентальної правової сім'ї привертає увагу дослідників з самого початку формування базових принципів та понять компаративістики. Це не дивно, адже до цієї сім'ї входять більшість країн Європи, Латинської й Центральної Америки та інші. Особливу увагу на сучасному етапі розвитку юридичної науки в цілому та компаративістики зокрема, романо-германська правова сім'я привертає через європейські інтеграційні процеси, правовим базисом яких вона, безперечно, виступає.

Разом з тим, інтеграційні процеси як у Європі, так і у природі романо-германської правової сім'ї відбуваються дуже складно, адже і в першому, і в другому випадку йдеться про спроби поєднати правові системи держав, що маючи певну спільність та схожість, однак залишаються відмінними й у своєму роді унікальними. Пояснення цієї комплексної природи правової сім'ї ми можемо прослідкувати через розвиток, протистояння та баланс природно-правової та історичної шкіл права.

Цветкова Юліанна Володимирівна

Концепції історичної та природно-правової шкіл у формуванні та перспективах розвитку романо-германської правової сім'ї

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку – К., 2009 – С. 143 - 145

Цветкова Юліанна Володимирівна

Концепції історичної та природно-правової шкіл у формуванні та перспективах розвитку романо-германської правової сім'ї

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку – К., 2009 – С. 143 - 145

Основним положення природної школи права, який цікавить нас в цьому аспекті є поняття базових, природних антропологічних прав і свобод, які є спільними для усього людства та становлять сутність і зміст права в цілому та конкретної правової системи зокрема. Ці права і свободи виходять із самої сутності людини й таким чином є інтернаціональними, адже властиві усім без урахування поділу на нації, раси, особливості історичного та державного розвитку конкретного суспільства чи країни. Саме наявність та усвідомлення спільності цих прав та базування на них системи права та правової системи будь-якої держави дає нам можливість формулювати поняття правової сім'ї, компаративістики, проводити рецепції та правові запозичення, та, зокрема, стверджувати про можливість створення реального та дієвого правового простору ЄС.

В усіх державах романо-германської правової сім'ї ми можемо спостерігати вплив природного права на формування їхніх правових систем та окремих галузей. У конституційному праві прикладами цього впливу можуть виступати інститути демократії, прав і свобод людини та громадянина, принцип розподілу влади тощо; у цивільному – рецепція базових понять та принципів римського права, принцип святості приватної власності, добровільності договору; у сімейному – моногамність та добровільність шлюбу, взаємне піклування дітей та батьків; у трудовому – охорона праці, захист державою прав та інтересів працівників від свавілля власників; подібні зразки спільних правових понять, принципів та норм

Цветкова Юліанна Володимирівна

Концепції історичної та природно-правової шкіл у формуванні та перспективах розвитку романо-германської правової сім'ї

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку – К., 2009 – С. 143 - 145

Цветкова Юліанна Володимирівна

Концепції історичної та природно-правової шкіл у формуванні та перспективах розвитку романо-германської правової сім'ї

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку – К., 2009 – С. 143 - 145

можна знайти й в усіх інших галузях права держав романо-германської правової сім'ї. Аналогічно на таких спільних для усієї Європи правових поняттях базується й філософія створення єдиного правового простору ЄС.

Тези природно-правової школи, як відомо, були всебічно науково сформульовані за часів просвітництва, хоча окремі їх положення сягають ще античної політико-правової думки. Разом з тим, навіть не маючи теоретичного наукового підґрунтя школи природного права при зародженні романо-германської правової сім'ї юристи середньовіччя активно використовували її положення. Наприклад, ідеї сформульованого європейськими королями та церквою та докладно описаного Г. Дж. Берманом «європейського християнського миру» логічно впливають із прав людини на життя, власність, свободу, захисту основних людських цінностей від свавільних посягань та функції держави захищати своїх громадян в обмін на сплату ними податків. Ідея рецепції римського права, проведена в цивільному праві Німеччині, і частково у Франції та в інших державах теж ґрунтувалася на базових поняттях права власності, її недоторканості та зобов'язувальності, принципах договору й відповідальності та стандартних типів договорів, відомих та спільних для усього цивілізованого людства. Із природного права людини на сім'ю, батьківське й подружнє піклування та природне бажання продовжувати рід вийшли спільні для усієї Європи та романо-германської правової сім'ї середньовічні принципи сімейного права.

Цветкова Юліанна Володимирівна

Концепції історичної та природно-правової шкіл у формуванні та перспективах розвитку романо-германської правової сім'ї

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку – К., 2009 – С. 143 - 145

Цветкова Юліанна Володимирівна

Концепції історичної та природно-правової шкіл у формуванні та перспективах розвитку романо-германської правової сім'ї

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку – К., 2009 – С. 143 - 145

В свою чергу, історична школа права, основні тези якої були сформульовані значно пізніше за природно-правову – на початку XIX ст. у Німеччині, стверджує, що життєві поняття та принципи набагато більше ґрунтуються на менталітеті й правосвідомості кожного народу, виходять з особливостей його розвитку та умов існування. На таких життєвих поняттях з часом, в результаті тривалої еволюції на думку прихильників історичної школи права формуються й правові норми, які, виходячи із побуту конкретного народу, віддзеркалюють саме його стан розвитку та специфіку, отже є унікальними та не можуть бути перенесені на інші землі та застосовані щодо іншого народу.

В чистому вигляді концепція історичної школи права, здавалося б, взагалі суперечить поняттям та ідеям компаративістики, адже унеможлиблює виведення спільних рис у правових системах різних держав, які, як правило створені різними народами, а інколи й різними расами. Тим більше таке сприйняття розвитку права заперечує успішність обміну правовими нормами та принципами між ними, що, з погляду теорії компаративістики є однією з необхідних умов створення будь-якої правової сім'ї. Саме погляди історичної школи права в їх чистому вигляді відіграють роль ідеології сучасного антиглобалізму, на них, в тому чи іншому вигляді, спираються й противники створення єдиного правового простору ЄС.

Однак, на нашу думку, таке сприйняття тез історичної школи права є дещо звуженим та не враховує історичний досвід розвитку людства в цілому

Цветкова Юліанна Володимирівна

Концепції історичної та природно-правової шкіл у формуванні та перспективах розвитку романо-германської правової сім'ї

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку – К., 2009 – С. 143 - 145

Цветкова Юліанна Володимирівна

Концепції історичної та природно-правової шкіл у формуванні та перспективах розвитку романо-германської правової сім'ї

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку – К., 2009 – С. 143 - 145

та окремих народів зокрема. За виключенням поодиноких випадків, жодне суспільство історично не розвивається в такій абсолютній ізоляції від інших щоб створити свої, абсолютно унікальні та незалежні від інших умови існування, а, відповідно, й свої унікальні правові норми. Історія людства – це історія численних Великих переселень народів та встановлення зв'язків між ними, як то мирних та торгівельних, так і військових, які, безперечно створюють й культурний обмін між народами та суспільствами та призводять до взаємних запозичень у їх життя, а отже, відповідно до тез історичної школи права, й до їхніх правових систем.

Зародження та перші етапи розвитку романо-германської правової сім'ї може виступати як демонстрація цих складних, дуалістичних процесів. Сам базис континентальної правової сім'ї – римське право формувалося спочатку в достатньо закритому, самостійному середовищі та увібрало в себе усі унікальні менталітетні особливості римської *civitas* – чіткість та суворість формулювань, святість особистої та родової власності, підпорядкування молодших старшим та інтересів окремої особи - інтересам громади, демократичні ідеї в суспільному управлінні, верховенство права та суворе дотримання законності, поняття юридичної сили та ієрархії правових норм, створених різними суб'єктами правотворчості тощо. Під час розширення кордонів Риму оригінальне квіритське, цивільне право набуло інститутів інших народів, які стали згодом римськими громадянами.

Цветкова Юліанна Володимирівна

Концепції історичної та природно-правової шкіл у формуванні та перспективах розвитку романо-германської правової сім'ї

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку – К., 2009 – С. 143 - 145

Цветкова Юліанна Володимирівна

Концепції історичної та природно-правової шкіл у формуванні та перспективах розвитку романо-германської правової сім'ї

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку – К., 2009 – С. 143 - 145

В свою чергу, племінне право германських народів так само спочатку розвивалося виключно в їхньому замкненому середовищі, без іноземних втручань. Результатом такого розвитку стали поняття колективної власності на землю, описане ще в Салічній правді, право кожного чоловіка та жінки носити зброю та захищати свою честь та життя, громадська рада типу ради старійшин, яка вирішує усі питання життя суспільства, колективний суд повноправних членів громади, який потім трансформувався у суд присяжних. При зіткненні цих двох незалежних в своєму розвитку правових систем двох самостійних суспільств – римського та германського і відбулася їх логічна дифузія, а новостворене європейське середовище взяло в себе риси як римського, так і германського права, що й призвело до утворення романо-германської правової сім'ї в тому вигляді, в якому ми знаємо її зараз.

Таким чином, в зародженні та розвитку романо-германської правової сім'ї ми можемо спостерігати практичну реалізацію концепцій як природно-правової так й історичної школи права, не дивлячись на протилежність їхніх тез.

Через дуалізм обох правових шкіл ми можемо прогнозувати й перспективи розвитку зазначеної правової сім'ї в умовах всесвітніх тенденцій боротьби ідей інтеграції та антиглобалізації, що вирують у сучасному світі.

Особливістю сучасного розвитку як романо-германської, так і інших правових сімей є взаємопроникнення їх ідей у зв'язку з тісними контактами між державами та суспільствами. Це взаємопроникнення, на нашу думку й

Цветкова Юліанна Володимирівна

Концепції історичної та природно-правової шкіл у формуванні та перспективах розвитку романо-германської правової сім'ї

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку – К., 2009 – С. 143 - 145

Цветкова Юліанна Володимирівна

Концепції історичної та природно-правової шкіл у формуванні та перспективах розвитку романо-германської правової сім'ї

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку – К., 2009 – С. 143 - 145

далі буде заглиблюватися та йти відповідно до концепцій природно-правової та історичної шкіл права. В першу чергу спільними будуть ставати базові права і свободи людини і громадянина, та правові інститути, що логічно виходять з їхнього змісту – демократичність, захист від свавілля, збереження приватної власності та інші, що повністю відповідає же описаним тезам школи природного права. Однак, зміцнення контактів між державами та народами, пропаганда рівності та засудження усіх видів дискримінації обов'язково будуть призводити до змішування й асиміляції народів, суспільств та навіть рас, та відповідно й до утворення максимально схожого спільного менталітету, що, відповідно до концепцій історичної школи права призведе до появи спільних правових принципів, норм, та, врешті решт, спільних правових систем.

Ми вважаємо, що у романо-германської правової сім'ї в цьому аспекті є найбільше шансів стати базисом для такої правової інтеграції, адже по-перше, саме її зародження відбувалося через схожий процес змішання суспільств, а по-друге, її надзвичайна поширеність у світі вже призвела до її впливу на інші правові сім'ї.

Цветкова Юліанна Володимирівна

Концепції історичної та природно-правової шкіл у формуванні та перспективах розвитку романо-германської правової сім'ї

Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку – К., 2009 – С. 143 - 145